Pere Alzina

Escola graduada, un cas excepcional

Rastrejant per la història trobes fets, persones i experiències que et sorprenen. No esperes que allò que has vist sempre o amb allò que has conviscut sigui una cosa important o tengui un significat especial. Cerques evidències i documents que avalin una determinada interpretació. I a mesura que hi aprofundeixes t'adones que allò que consideraves part del més quotidià té un significat que va molt enllà del que sempre hem pensat. Aquest és el cas de l'Escola des Ramal. I quan més hi aprofundeixes més interrogants es plantegen, començant per una cosa tant elemental com el seu nom. És l'Escola des Ramal? És la Nacional, com es va dir en un període? Per quin motiu ningú no recorda que, en algun moment, es vagi dir sa Graduada? ¿Per què no ha persistit la denominació de graduada si és precisament el que era i el que es va construir per a aquesta funció, per graduar en tres grups d'edat els fillets que desbordaven l'escola inicialment (més de 120 en la mateixa aula)?

Les primeres escoles graduades s'instal·laren en locals que disposaven d'espai o que separaven els fillets en dos o tres grups dels quals es feia càrrec algun *pasante* que eren ajudants dels mestres. Si aconseguien un segon mestre, amb un poc de bona intenció, podien atendre més correctament els alumnes de diferents edats i amb nivells de coneixements força desiguals en el mateix espai. Però açò no era la graduació. **La graduació escolar s'aplica a Espanya, com a assaig, a partir del 1899**. Fou la punta de llança del regeneracionisme després de la fallida de l'Estat arran de la pèrdua de les restes del que diuen que fou un gran imperi. Les resistències i els problemes que generà aquest assaig són incomptables. Els ajuntaments no podien fer front a obres d'aquesta envergadura. No podien pagar els sous dels mestres. El Ministeri d'Instrucció Pública s'acabava de constituir per primera vegada en la història. No disposava de pressupost. Molts mestres hi estaven radicalment en contra. Alguns sectors preveien que la graduació milloraria la formació dels més desfavorits i açò podria provocar més problemes socials dels que hi havia. Graduar les escoles (on hi havia escoles) era una utopia. Un somni. O un malson.

La primera escola graduada (amb edifici propi) s'inaugura a Cartagena el 1903. Esdevé un acte multitudinari. Amb to tragicòmic, Joaquim Costa afirma: *«Àfrica empezaba en los Pirineos y Cartagena era la Covadonga de la enseñanza que debe iniciar la reconquista y europeización de España!»* Avui, aquesta escola és un Bé d'Interès Cultural i Patrimoni Històric d'Espanya.

L'any 1891, el mestre mallorquí Gabriel Comas és destinat a l'escola pública de fillets d'Alaior i s'inicia un dels

El concepte de graduació escolar implicava:

—La substitució de les escoles primàries amb un sol grup que acollia totes les edats (a vegades en espais grans i d'altres en espais petits).

—L'agrupament dels alumnes en funció d'un nivell de coneixements semblant, en espais diferents i amb un mestre exclusiu per al grup: pàrvuls (+/-3-6), elemental (+/-6-9) i superior (+/-9-11 o 12). La major afluència se concentrava entre els 6/7 i els 9/10 anys.

—L'establiment d'un pla d'estudis, subdividit per disciplines, anys, cursos o graus.

—La coordinació dels mestres per assegurar certa continuïtat entre els graus.

— El pas de curs o grau mitjançant proves que avalessin el nivell assolit pels alumnes.

D'una escola amb un sol mestre que ensenyava a tots els alumnes de totes les edats a una escola amb un mínim de tres aules, tres o quatre mestres i alumnes classificats i agrupats en funció de la seva edat i coneixements. En resum: **una escola graduada precisava d'un edifici construït per a aquesta finalitat**. L'Espanya del 1898 era un estat fallit.

Pere Alzina

períodes més rics de la nostra història de l'educació. Gabriel Comas és un mestre innovador, progressista i compromès amb la renovació pedagògica que ja havia portat una excel·lent tasca a l'escola de Sant Climent uns anys abans. Sant Climent, un nucli de població petit amb un fet més que remarcable: té una escola ben equipada des del 1841. Fa 184 anys!

A Alaior, el 1894, Gabriel Comas aplica el concepte de graduació escolar sense els mitjans humans necessaris; organitza tres grups classificats per edats amb l'objectiu d'atendre millor les necessitats de tots i cadascun dels alumnes de la seva escola, aprofitant els ajudants *(pasantes)*. La població reconeix la bona feina i la primera escola de fillets arriba a tenir més de 120 alumnes. En paral·lel, creix la consciència social i l'associacionisme.

El Porvenir de la Vejez es constitueix a Alaior a finals de 1899 amb tres objectius clars: fomentar l'esperit de col·laboració entre les persones més desfavorides, proporcionar socors mutus als associats en cas de malaltia o invalidesa permanent i fomentar l'educació popular i la reforma escolar entre els fills dels seus associats com a germen de la futura societat a què aspiren. Aquesta entitat, dirigida per Gabriel Comas, aconsegueix mobilitzar la societat en direcció al cooperativisme social i a l'educació com a eina regeneradora i transformadora de la societat. El 1901, unes 700 persones es manifesten a Alaior a favor de la construcció d'una escola graduada. L'Ajuntament acull la idea i acorda sol·licitar-ne la creació. La premsa nacional sen fa ressò: *«Y que conste que el Ayuntamiento de Alayor no es poderoso ni cuenta con los grandes recursos con que otros, que siguen apegados a la rutina.»*

Fotos: Manolo Barro

Rapidesa i eficàcia no són característiques de les administracions espanyoles. Entre la manifestació de 1901 i la inauguració passen gairebé deu anys. Durant el 1909 i 1910 els tràmits s'acceleren. Les primeres passes s'iniciaren el 1905. Comas ja s'havia traslladat a Palma després de patir una greu persecució política. El col·lectiu progressista que es manifestà a principi de segle, fart d'esperar, ja havien creat l'Escola Laica (Escuela Libre, oficialment) el 1906.

Llorenç Pons Pons presenta els plànols de l'escola validat per l'arquitecte de l'Ajuntament de Maó Francesc Femenies. Juan Vidal Gomila obté l'obra en subhasta pública amb un pressupost de 11.415 ptes. Juan Vidal renuncia en favor del constructor Pedro Peris, des Castell. **El 8 d'agost de 1910 es fa la recepció de les obres i dia 9 de setembre se celebra una gran festa de començament de curs i d'inauguració de la nova Escola Graduada**. L'edifici és imponent.

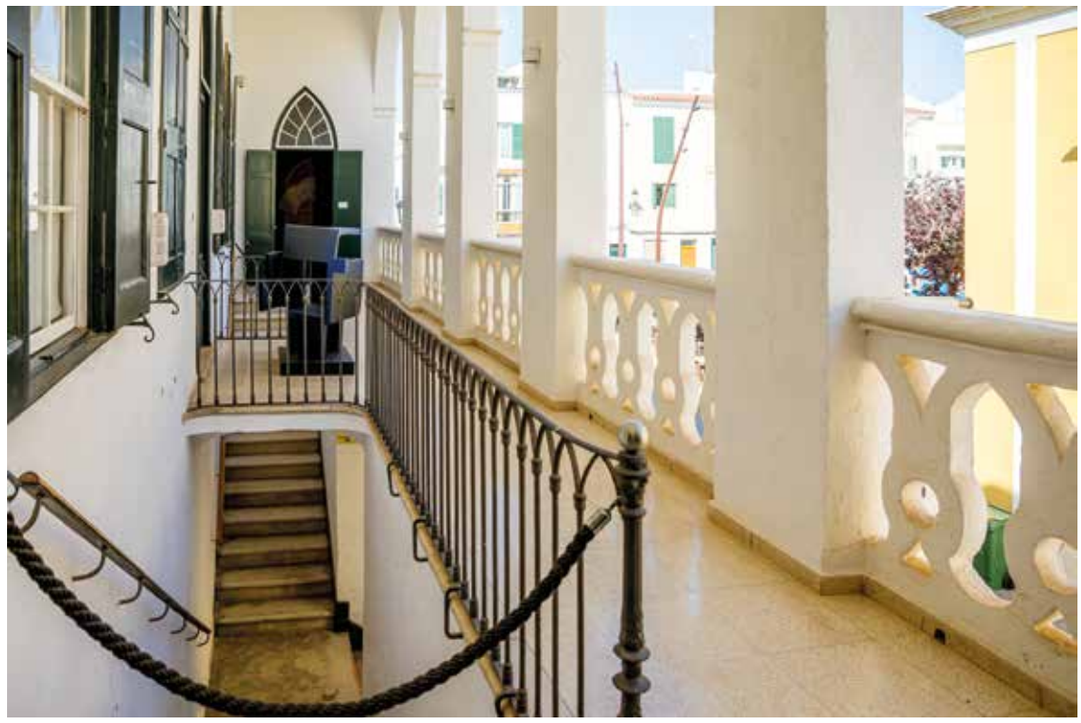
Més de 200 fillets i filletes assisteixen a l'acte inaugural portant una bandera menorquina. Els acompanyen el batle, Lorenzo Pons, Antonio Villalonga, el capellà que beneeix l'edifici, la corporació municipal i la Junta Municipal d'Instrucció Pública. Es lliuren distincions per bon comportament i aplicació als alumnes Juan Sintes Vidal, Vicente Victoriano Rotger, Margarita Morlà Triay i Celestina Taltavull Pons. El director, Joaquín Panadés *«dijo a los niños que se fijaran en que la sala estaba presidida por la imagen de Jesucristo y por el retrato del Rey; que esto significaba que los trabajos escolares han de girar sobre el eje que indican esos dos polos: por Dios y por la Patria»* (*El Bien Público*, 12 setembre 1910). El batle dedica un emotiu record al mestre D. Gabriel Comas *«que supo convencer a los vecinos de la necesidad de la nueva escuela y a los primitivos socios del Porvenir de la Vejez promovedores del expediente de creación.»*

Al capvespre, l'Ajuntament convida tots els fillets a l'Alzinar d'en Salort i els ofereixen *«un bistek con su correspondiente panecillo, queso, uvas, manzanas, vino y agua hasta dejar hartos y contentos a los pequeños»*. Aquest alzinar era un espai molt agradable que s'usava per a múltiples trobades, encara que fos particular.

El corresponsal acaba la crònica: «*Fiestas como esta no se olvidan jamás. Alayor marcha a la vanguardia; que los que dirigen el pueblo procuren que nunca deje su puesto de honor marchando con valentía y decisión por la senda del deber, de la*

virtud y del progreso.»

Foto: Manolo Barro

Algunes dades posen de relleu la importància de l'Escola Graduada d'Alaior. L'Escola Graduada de Palma (amb edifici propi) és de 1912. Poques capitals de província en tenen. El 1923, el 90% de les escoles de l'Estat són unitàries. El 1935, el 82,4%. La graduació escolar arreu es completa el 1975. Les graduades són un fenomen urbà; es concentren bàsicament a Madrid, Bilbao, Saragossa i Múrcia. La majoria de graduades no sobrepassen les tres seccions. La d'Alaior es creà amb tres. A falta de més dades, podem afirmar que el cas d'Alaior és excepcional. Possiblement únic en una població d'uns 5.000 habitants.

El bell edifici, que avui alberga el Museu d'Art Contemporani (LOAC), compleix 114 anys. **Fou usat com a escola graduada de fillets fins al 1976**. Després acollí l'escola infantil de l'Associació de Pares i Mares del CEIP Dr. Comas fins al 2007 i el 2008 el Centre Internacional de Gravat, Xalubínia.

Impossible resumir aquí la història completa de l'Escola Graduada. Tenim materials per a un llibre. No sempre disposaren dels tres mestres per als tres graus. Alaior no sempre marxà a l'avantguarda. Ara bé, si tot el que explicam hagués succeït a qualque capital o centre de poder estaria escrit en lletres d'or. Aquí no ho hem sabut valorar ni treure les lliçons d'aquesta mostra excepcional de confiança amb l'educació i en el progrés de les societats.

Mirau bé l'edifici: és una obra d'art. Un temple de coneixement construït amb l'esforç de centenars d'alaiorencs i alaiorenques que confiaren en l'educació com a eina regeneradora de la societat; com a instrument de lluita contra les desigualtats.

La seva façana ha il·luminat la plaça des Ramal des del 1910. Malauradament, durant llargs períodes, projectà ombres, fosca i por. Per aquest motiu, ara més que mai, hem de reivindicar els seus orígens humils i difondre'n el llegat.

Kangen Menorca
+34 616 75 12 54 / info@aguakangenmenorca.com
Amb Aigua Kangen,
festa i salut sense alcohol!
Gloriós
Sant Llorenç